

Misja i zasady pracy ośrodków resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży

Polski system ośrodków resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży oparty jest na przestarzałych koncepcjach teoretycznych, organizacyjnych i metodycznych pochodzących z połowy XX wieku. Dlatego nie przystaje on do współczesnych rozwiązań pedagogicznych oraz do dynamicznych zmian kulturowo-społecznych, których jesteśmy świadkami. Próby jego odgórnej modyfikacji przez ostatnie 25 lat sprowadzały się do fragmentarycznych korekt formalno-prawnych i organizacyjnych – wymuszonych albo ogólniejszymi zmianami legislacyjnymi, albo nadzwyczajnymi wypadkami zauważonymi przez media – i nie miały ani charakteru systemowego, ani nie wprowadziły zmiany filozofii funkcjonowania wspomnianych ośrodków. Nie dotyczyły więc ani misji merytorycznej, ani sposobów pracy wychowawczej z podopiecznymi. Istota tej pracy polega w dalszym ciągu na adaptowaniu i przystosowywaniu podopiecznych do życia w ośrodku, a „wychowawczym” narzędziem jest albo system regulaminowych kar i nagród, albo odgórnie projektowane i przymusowe zajęcia o charakterze socjotechnicznym. Owo „siłowe” adaptowanie i przystosowywanie do sztywnych reguł regulaminowych lub udział w obowiązkowych zajęciach socjoterapeutycznych obowiązujących w ośrodku, połączone z ograniczaniem społecznych kontaktów zewnętrznych, niesie ze sobą dwojakie konsekwencje: uczy wychowanków konformizmu w ramach tzw. fałszywej socjalizacji instytucjonalnej oraz pozbawia ich umiejętności i kompetencji funkcjonowania w środowisku otwartym. Podopieczni ośrodków resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych nabywają w trakcie pobytu w nich parametry

tożsamościowe, które można określić jako parametry „tożsamości wychowanka”, a nie „tożsamości młodego człowieka” (adolescenta). Po opuszczeniu ośrodka nie potrafią oni funkcjonować w powszechnie akceptowanych rolach życiowych i społecznych, gdyż podczas pobytu w nim nie są socjalizowani do tych ról (roli chłopca lub dziewczyny, kolegi lub koleżanki, mężczyzny lub kobiety, męża lub żony, ojca lub matki, pracownika, młodego obywatela itp.). Zauważalne są również wyraźne dysproporcje i różnice natury infrastrukturalnej, organizacyjnej i metodycznej między poszczególnymi ośrodkami. Dlatego też jest pilna potrzeba określenia zarówno ich nowej roli merytorycznej, jak i podstawowych standardów we wspomnianych zakresach, tak aby zaistniał wzorzec adekwatny do oczekiwań i potrzeb współczesnego społeczeństwa, zgodny z założeniami nauk pedagogicznych.

Misją i rolą ośrodków resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych jest przygotowanie wychowanków do samodzielnego, kreatywnego i odpowiedzialnego życia w środowisku pozainstytucjonalnym. Temu celowi powinna być podporządkowana infrastruktura ośrodka, jego system organizacyjny oraz stosowane metody pracy edukacyjno-wychowawczej i specjalistycznej. Uzyskanie takiego efektu jest możliwe dzięki wprowadzeniu instytucjonalnej filozofii ukierunkowanej na proces permanentnego usamodzielniania wychowanka poprzez rozwój jego potencjałów (talentów, predyspozycji, uzdolnień, zainteresowań, umiejętności, kompetencji itp.) od samego początku jego pobytu w ośrodku, w miejsce dotychczasowego procesu wielozakresowego opiekowania się nim i regulaminowego „sterowania” jego zachowaniami i poddawania go oddziaływaniom o charakterze socjoterapeutycznym. Podstawową metodą pracy powinno być diagnozowanie potencjałów i na tej bazie ich metodyczne pogłębianie i poszerzanie z wykorzystaniem procesu pozainstytucjonalnego uspołeczniania. Tym działaniom powinny być podporządkowane warunki infrastrukturalne, system organizacyjny i metody pracy edukacyjno-wychowawczej. Wymaga to z jednej strony daleko idącego otworzenia się ośrodków na środowisko pozainstytucjonalne, z drugiej zaś – zmiany formuły pracy metodycznej, której istotą powinno być dążenie do wspierania rozwoju poznawczego i twórczego wychowanków (ich potencjałów rozumianych jako zdolności, predyspozycje, talenty, umiejętności i kompetencje) oraz wdrażanie ich w pozainstytucjonalne kontakty społeczne poprzez permanentne dostarczanie i organizowanie pozytywnych „sytuacji uczących” w środowisku otwartym.

Ośrodki resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży powinny uwzględniać następujące podstawowe zasady pracy wychowawczej, edukacyjnej i specjalistycznej:

- zasada poszanowania godności wychowanka – działania ukierunkowane na respektowanie najwyższej, niezbywalnej, bezwzględnej wartości przypisanej każdemu człowiekowi z tej racji, że jest człowiekiem;
- zasada respektowania praw wychowanka – działania ukierunkowane na poszanowanie Konwencji o Prawach Dziecka, a także uniwersalnych praw człowieka;

- zasada prywatności wychowanka;
- zasada przyjaznej komunikacji z wychowankiem – działania, w których wychowankowie, wychowawcy i inny personel pozostają w stałej relacji przekazywania informacji, uzgadniania rozwiązań, jawności sądów i decyzji respektujących godność i wartość każdego człowieka;
- zasada wspierania kreatywnej aktywności wychowanka – działania skierowane na realizację modelu wychowania opartego na wspieraniu i kreowaniu aktywności wychowanka, na mobilizowaniu go do działania, na rozwijaniu zainteresowań, hobby, wspieraniu zainteresowań sportowych, artystycznych, także poprzez wprowadzanie innowacji pedagogicznych;
- zasada odpowiedzialności wychowanka za swoje postępowanie – działania budujące dyspozycje osobowościowe wychowanka do ponoszenia konsekwencji za swoje czyny i odpowiedzialności wobec kogoś, czegoś lub za coś;
- zasada kooperacji i współpracy opartej na rozumieniu potrzeb rozwojowych wychowanka;
- zasada współodpowiedzialności wszystkich pracowników ośrodka za rozwój potencjałów wychowanka;
- zasada kreatywności działań wychowawczych i edukacyjnych – zasada usprawniania warunków i organizacji ośrodka w celu wspierania rozwoju potencjałów wychowanka poprzez podejmowanie działań ukierunkowanych na rozwój infrastruktury ośrodka, na pozyskiwanie środków finansowych na ulepszanie rozwiązań organizacyjnych i administracyjnych;
- zasada jawności działań wychowawczych, edukacyjnych i specjalistycznych;
- zasada otwartości na środowisko pozainstytucjonalne – ośrodek współpracuje z instytucjami środowiska lokalnego, jest otwarty na wolontariat i profesjonalne wsparcie socjalne, współpracuje z organizacjami pozarządowymi, z liderami lokalnymi i innymi, z różnymi instytucjami: religijnymi, biznesowymi, naukowymi itp.

Wymienionym zasadom powinny być podporządkowane zarówno metody pracy wychowawczej i edukacyjnej, jak i system organizacyjny i infrastruktura ośrodka.

Niezwłoczna potrzeba wprowadzenia w życie nowoczesnej i adekwatnej do potrzeb społecznych, a także zgodnej ze współczesnymi koncepcjami pedagogicznymi **misji** (zasad i standardów) dla ośrodków resocjalizacyjnych wynika nie tylko z niezadowalającego stanu ich funkcjonowania, ale przede wszystkim jest wyrazem odpowiedzialności „świata dorosłych” za „świat dzieci” i niezbywalnej powinności dążenia do poprawy kondycji młodego pokolenia Polaków.

Redaktor naczelny
Prof. zw. dr hab. Marek Konopczyński